

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מריס שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

בבא קמא דף צט הלכות אומנים סימן שו

תלה

קצות החושן

קצות החושן

א) האומן קונה. בסוגיא שם דף צ"ט [ע"א] ת"ש הנותן טליתו לאומן גמרו והודיעו אפי' מכאן ועד עשרה ימים אינו עובר עליו משום כל תלין נתנה לו בחצי יום כיון ששקעה עליו חמה עובר עליו משום כל תלין, ואי ס"ד אומן קונה בשבח כלי אמאי עובר, אמר רב מרי בר כהנא בגרדא

דכבר קנה משכונו נגד חובו ה"ל כפרעון ומש"ה אפי' החזיר לו משכונו תו ליכא כל תלין ע"ש, א"כ ה"ה בזה כיון דליכא שבחא וקנה בשבחא נגד שכירותו תו ליכא כל תלין אע"ג דמגויע לו שכרו עבד הביטשא אפי' לא ישבח כיון דכבר קנה בשבחא ה"ל כמו פרעון. וע"ש בתוס' שכתבו בשם יש מפרשים

דאגריה לביטשא במעה עובר על דריכה קמא דליכא שבחא ע"ש, ולפי"ו שפיר משכחת לה באגריה לביטשא דליכא איסור כל תלין על דריכה קמא דליכא שבחא, ומוחזק חשיב כיון דאח"כ אית ליה שבחא וקונה בשבחא.

ואצ"ג דבתוס' פ' חזקה הבתים דף מ"ה [ע"ב ד"ה נתנה] כתבו הא דעבר זמנו המוציא מחזירו עליו הראיה היינו משום חזקה דאין צעה"ב עובר בצל תלין וחזקה אין שכיר משהה שכרו, ובסלע שמודה דעבר ושהה אבל בסלע השני ללא חזין דעבר ושהה סמכין אחזקתיה ללא עבר ולא שהה ע"ש, ולפי מ"ש כיון דגבי סלע השני ע"כ איכא שבחא דהא מה"ט ה"ל כטוען על גופו של משכון וא"כ בסלע השני ליכא חזקה דאין צעה"ב עובר בצל תלין, ובסלע הראשון אע"ג דליכא שבחא הרי חזין דעבר ושהה. משום דתוס' סביר דלר' יהודה דעבי מודה במקצת הטענה היינו מודה מקצת הטענה ממש, אבל הר"ן כתב דר' יהודה לא בעי אלא כעין מקצת הטענה ואפי' באומר הילך ה"ל שבועה נוטה ע"ש פ' (שבועת הדיינין) [כל הנשבעין], וא"כ שפיר משכחת לה שהאומן אומר שחיס קצת לי ובעה"ב אומר אחת אבל כבר פרעמי האחת ואפ"ה ה"ל כעין מודה במקצת לענין תקנת שכיר, וא"כ בעבר זמנו אמרינן חזקה אין צעה"ב עובר בצל תלין דאם היה קונץ יותר ודאי היה עובר בצל תלין על דריכה קמא דליכא שבחא דאע"ג דפרע לו מקצת לא נפטר מחובו שהוא עליו בצל תלין, וכמ"ש הרשב"א [ה"ג סי' ש"ב] בראובן שהיה חייב לשמעון שני חובות אחד בשבועה ואחד שלא בשבועה ופרע לו אחד מהחוב שבשבועה הוא בתוקפו והוצא צד"י סי' נ"ח [ס"ג], וה"ג בחוב זה שבמקצת איכא איסור כל תלין ובמקצת ליכא ופרע מקצתו דהחוב שבצל תלין בתוקפו אלא ודאי דלא קנץ לו יותר מסלע ומש"ה בעבר זמנו המוציא מחזירו עליו הראיה:

ד) בשבחה ב"י. בשו"ת מוהר"ש הלוי חלק ח"מ סי' ד' האריך בזה וחקר בהא לאומן קונה בשבח כלי אם אינו אלא בשבחא הוא דקונה אבל לא בגוף הכלי, או נימא דע"י השבח זוכה בגוף הכלי להיות כשלו כיון שנתהפך חומר הכלי אל הצורה אשר נתן ולכן קונה

נתיבות המשפט

משפט האורים - ביאורים

ד) בשבחה ב"י. כבר כתבתי לעיל לשון הרשב"א [ב"ק ז"ח ע"ב] דודאי אם לא נתקלקל שבחא דבעה"ב, כיון שהשבח אדעתיה דבעה"ב, רק לענין אם קילקל אמרינן אומן קונה, מטעם דאין דעתו של אומן להקנות להבעה"ב כדי לחייב עצמו, וכן לענין שיהיה קונה כנגד דמי השכירות ע"ש. והנה כוונת הרשב"א שיהיה קונה נגד דמי השכירות ע"כ קנין שעבוד, כמו במשכנו שלא בשעת הלואה, דאי קונה קנין גמור כנגד דמי השכירות, קשה דא"כ אם נאנס הכלי יפטר מליתן דמי שכירותו דשל האומן נאנס. ומדברי הר"ן פרק כל הנשבעין [כ"ז ע"א מדפי הרי"ף] שהקשה על הרמב"ן [במלחמות סס] וכתב לאומן גרע ממשכון, דמשכון חייב באונסין לדעת רש"י [ב"מ פ"ב ע"א ד"ה שקונה משכון] ואומן הוא רק ש"ש, ע"כ אף כנגד השכירות, דהא אף במשכון אינו קונה לענין אונסין רק כנגד חובו כמבואר בס"י ע"ב [ש"ך ס"ק ט"ז]. וכיון שכ' לאומן גרע דלא הוי רק ש"ש, ע"כ ג"כ אפילו נגד שכירותו האמר, אלא ע"כ דאינו קונה רק לשיעבוד.

דאומן קונה. בסוגיא שם דף צ"ט [ע"א] ת"ש הנותן טליתו לאומן גמרו והודיעו אפי' מכאן ועד עשרה ימים אינו עובר עליו משום כל תלין נתנה לו בחצי יום כיון ששקעה עליו חמה עובר עליו משום כל תלין, ואי ס"ד אומן קונה בשבח כלי אמאי עובר, אמר רב מרי בר כהנא בגרדא דאגריה לביטשא במעה עובר על דריכה קמא דליכא שבחא ע"ש, ולפי"ו שפיר משכחת לה באגריה לביטשא דליכא איסור כל תלין על דריכה קמא דליכא שבחא, ומוחזק חשיב כיון דאח"כ אית ליה שבחא וקונה בשבחא. ואצ"ג דבתוס' פ' חזקה הבתים דף מ"ה [ע"ב ד"ה נתנה] כתבו הא דעבר זמנו המוציא מחזירו עליו הראיה היינו משום חזקה דאין צעה"ב עובר בצל תלין וחזקה אין שכיר משהה שכרו, ובסלע שמודה דעבר ושהה אבל בסלע השני ללא חזין דעבר ושהה סמכין אחזקתיה ללא עבר ולא שהה ע"ש, ולפי מ"ש כיון דגבי סלע השני ע"כ איכא שבחא דהא מה"ט ה"ל כטוען על גופו של משכון וא"כ בסלע השני ליכא חזקה דאין צעה"ב עובר בצל תלין, ובסלע הראשון אע"ג דליכא שבחא הרי חזין דעבר ושהה. משום דתוס' סביר דלר' יהודה דעבי מודה במקצת הטענה היינו מודה מקצת הטענה ממש, אבל הר"ן כתב דר' יהודה לא בעי אלא כעין מקצת הטענה ואפי' באומר הילך ה"ל שבועה נוטה ע"ש פ' (שבועת הדיינין) [כל הנשבעין], וא"כ שפיר משכחת לה שהאומן אומר שחיס קצת לי ובעה"ב אומר אחת אבל כבר פרעמי האחת ואפ"ה ה"ל כעין מודה במקצת לענין תקנת שכיר, וא"כ בעבר זמנו אמרינן חזקה אין צעה"ב עובר בצל תלין דאם היה קונץ יותר ודאי היה עובר בצל תלין על דריכה קמא דליכא שבחא דאע"ג דפרע לו מקצת לא נפטר מחובו שהוא עליו בצל תלין, וכמ"ש הרשב"א [ה"ג סי' ש"ב] בראובן שהיה חייב לשמעון שני חובות אחד בשבועה ואחד שלא בשבועה ופרע לו אחד מהחוב שבשבועה הוא בתוקפו והוצא צד"י סי' נ"ח [ס"ג], וה"ג בחוב זה שבמקצת איכא איסור כל תלין ובמקצת ליכא ופרע מקצתו דהחוב שבצל תלין בתוקפו אלא ודאי דלא קנץ לו יותר מסלע ומש"ה בעבר זמנו המוציא מחזירו עליו הראיה:

וגרמא לפי מ"ש תוס' שם בסוגיא [ד"ה לאגריה] בהא דאגריה לביטשא במעה פ"י רש"י דהיינו כל דריכה במעה דאינו אלא שכירות ואינו אלא שכיר יום, והקשו דאחתי היינו קבלנות, וכתבו דרש"י פ"י פ' המקבל [ק"י ע"א ד"ה לאגר] דהיינו ששכרו בעד כל דריכה במעה בין ישבח בין לא ישבח ע"ש. ולפי"ו נראה דארכביה אחתי ריכשי, היכא דהשבח קונה בשבחא כיון דאומן קונה בשבחא כלי ואפ"ה עובר בצל תלין כיון דשכרו בין ישבח בין לא ישבח, דדוקא היכא דשכרו להשבח א"כ אינו שכיר כלל אלא מוכר שבחא כיון דקונה בשבחא כלי, אבל שכרו בין ישבח בין לא ישבח א"כ אם לא השבח ודאי עובר בצל תלין ה"ה כשהשבח לא גרע כמו משאר שכיר ומגרע לו שכרו עובר הביטשא לא עובר השבח ועבור הביטשא עובר בצל תלין ודו"ק. אלא לפני מ"ש צסי' ע"ב ס"ק (כ"ד) [כ"ג] דשכירות שיש עליה משכון אינו עובר בצל תלין אפי' כבר החזיר לו משכונו, ומשום

בבא קמא דף צט הלכות אומנים סימן שו

תלו

קצרות החושן

קצרות החושן

האומן אינו רוצה ליתן לו שצחו בדמי שכירות כיון דלא קנה מיד האומן, ועוד דה"ל דבר שלא בא לעולם.

ו"בין נראה אחר העיון דודאי האי שבחא דבעה"ב הוא, והא דאומן קונה בשבח כלי אינו קנין גמור להיות כשלו ממש אלא קנת

קנין הוא דאית ליה בגויה לקדושי אשה, כמו בע"מ דקונה משכון

לקדושי אשה (כמו) והלוה יכול לסלקו בע"כ ותו לית ליה במשכון

ולא מיד, וה"ה ה"ג בשבח הכלי עד שיסלק לו דמי שכירות אית ליה

קנין לקדושי אשה ולמזקין דהיינו אם הזיק אין לו לשלם בעד השבח,

וזוה עדיף מבע"מ דמלוה שקונה משכון אינו אלא כדי חובו ואם

המשכון שוה יותר והזיקו נריך לשלם המותר, אבל אומן שבח כלי

קונה למזקין אפי' עלה שצחו יותר מדמי שכירותו, וכן נכרי מישראל

אינו קונה משכון ושבח כלי קונה, אבל ע"מ הקנין אינו יותר מבע"מ

במשכון ומש"ה יכול לסלקו בע"כ. וכן מצוה להדיח מדברי הר"ן

פ' כל הנשבעין [כ"ז ע"א מדפי הרי"ף] ו"ל והרמב"ן ו"ל תירץ לדברי

הגאונים ו"ל דלא דמי משכון דשכירות לשאר הטענות ולא מיבעיא

למ"ד אומן קונה בשבח כלי דכטוען על גופו של משכון וכו', וכתב

עלה הר"ן ו"ל ולא נתבררו אצלי דאפי' למ"ד אומן קונה בשבח כלי

אמאי עדיף ממלוה על המשכון דאיהו נמי קני לה כדר' יצחק אפי'

במשכנו בשעת הלואה, ואדעבא מלוה על המשכון קני לה טפי דהא

כל האומנין שומר שטר בלכד הם כדתן פ' כל האומנין [פ' ע"ב] ואלו

מלוה על המשכון קני לה קנין גמור אפי' להתחייב באונסין לדעת

רש"י ו"ל כמ"ש שם [פ"ב ע"א ד"ה שקונה] עכ"ל, הרי דקנין שקונה

אומן בשבחא אינו יותר מקנין שקונה בע"מ במשכון. וכן מצוה

מדברי ריטב"א פ' האומנין [פ"א ע"ב] גבי הלואה על המשכון ו"ל

ושמעין דאפי' לדר' יצחק אינו מתחייב באונסין, וטעמא דמלתא דלא

קני ליה לגמרי שיהא עליו כלוקח להתחייב באונסין שאינו אלא שקונה

שלא ישמע וכו' ושיוכל לקדש בו האשה ומשום הא אינו נעשה לוקח

ולא שואל להתחייב באונסין, ומצינו שהאומן קונה בשבח כלי ואפי'ה

אינו אלא שומר שטר שאין קנינו עושה אותו לוקח כלל, ואע"ג דקנין

דהכא עדיף מכל מקום כל שלא קנאו לגמרי אינו מתחייב באונסין

ע"ש. וכ"כ הרמב"ן בס' המלחמות ס"פ שבעות הדיינין [כ"ה ע"א

מדפי הרי"ף] בהשגתו על הרמ"ה דסובר דמדרי' יצחק קונה לאונסין,

בגוף הכלי. והעלה דקונה בגוף הכלי, וראיה מהא דכתבו תוס' [ע"ז

ע"ה ע"ב ד"ה אין והרא"ש פ' השוכר [סי' ל"ה] דהנותן כסף לגוי

לתקן לו כלי שא"צ טבילה, ואם לא היה לו זכות אלא בשבח ולא בגוף

הכלי מהיכי תיתי דחייב טבילה אפי' למ"ד אומן קונה כיון דלא קנה

גוף הכלי, ולמה היו נריכי תוס' לפוטרו משום שאין שמו עליו תיפוק

ליה משום דהכלי לעולם של ישראל הוא ולעולם לא קנה העכו"ם. וכן

נראה מלשון רש"י בפ' האיש מקדש [מ"ה ע"ב] ע"ש, ועוד דהלשון

הכי מוכח אומן קונה בשבח כלי כלומר קנה הכלי עם השבח ואלו

היה קונה השבח היה לו לומר קונה שבח הכלי או אומן בשבח הכלי,

וע"ש שהאריך והעלה בפשיטות דהשבח והכלי הם מתהפכים.

איברא דנעלם ממנו דברי תה"ד סי' ש"ט דמצוה להדיח דאומן

אינו קונה אלא בשבח ולא בגוף הכלי, ע"ש ו"ל אמנם לפי"ז

נריך לדקדק אם השבית הנורף החגורה כל כך שיש בשבח כדי ריבית

שלו, דבמדרי' פ' בתרא דע"ז כתב שהשיב רבינו שמחה לרבינו צרוך

דאין אומן קונה אלא כפי השבח ולא בגוף הכלי ואם היה אומן רוצה

לעכבו לא היה רשאי, וכן משמע לשון רש"י פ' הגזל [נ"ט ע"א] אהא

דקאמר התם דמקודשת היא כשעשה לה שירים ונמים, ופי' רש"י

[ד"ה ישנה] דכי יהיב לה מקודשת בשבח דאית ליה לאומן בגויה, וכ"כ

אשר"י בהאי פירקא [סי' י"ד] אהא דאמר רב אסי אומן קונה בשבח

כלי וכל השבח שלו עד שיתן לו שכרו ומשמע דוקא השבח שלו ולא

הגוף, ונוכל לומר דאף הגאונים המצריכים טבילה לכלי שתיקנו אומן

גוי לישראל מטעם דאומן קונה בשבח כלי מודים דלא קנה אומן רק

כנגד השבח ואפי'ה נריך טבילה משום האי שבה, ואהא פליגי שאר

גאונים וכתבו שאין נריך טבילה שאין שם הגוי עליו משום האי שבה,

דאי נימא דאומן קונה בשבח כלי לגמרי גופא ושבחא א"כ אמאי אין

שם הגוי עליו עכ"ל, ומצוה להדיח דאפי' למ"ד אומן קונה בשבח

כלי אינו אלא בשבח ולא בגוף הכלי.

וראוי להתבונן בהאי קנין דאומן קונה בשבח אם קונה קנין ממש

וכשלו הוא, מאי אית ליה לבעה"ב בהאי שבחא, והיכא דשבח

שוה יותר מדמי שכירות היכא מסלק ליה בעה"ב בפחות מדמיו, ואי

משום דכבר קנה ממנו בעה"ב בפסיקה שפסק לו עבור השבח הא

ה"ל דבר שלא בא לעולם, ואיך חוזר וקונה בעה"ב שבחא דאומן אם

נתיבות המשפט

משפט האורים - ביאורים

שלא יתחייב וכ"ה בש"ג [ב"ק ל"ה ע"א מדפי הרי"ף אות א'] בהדיא.

ובקצה"ח [סס] כתב מה שכתב כי לא ראה בש"ג והבין כמ"ש בטעות.

והגדה בקרקע כה"ג ששכרו לבנות בית וקילקלו אחר שהשבית, ג"כ

יש לומר זו אומן קונה בשבח הקרקע, דגם בקרקע צעינן

שהאומן יקנה לו השבח, דהא כתב הסמ"ע סי' שע"ה ס"ק י"ד

הטעם דא"י לומר בנייני אני נוטל משום דאדעתא דהכי צנאו וכו'

ע"ש. ולפי"ז שייך ג"כ הטעם שכתב הרשב"א בהא דאומן קונה בשבח

כלי שאין דעתו להקנות לבעלים שיתחייב בנזקין. אך קשה מהא דב"ק

דף כ' [ע"ב] דאמר שצריך ליתן שכר משום דהוי זה נהנה וזה חסר

משום שחוריתא דאשייתא, ואי נימא דאומן קונה הלא בדידיה

קמוזיק. ונראה ליישב דהא בלא"ה קשה, דהא ודאי שם אם נתקלקל

הבנין א"צ להחזיר לו דהא מיחה בו מלצנות, וע"כ צ"ל כיון

דשחוריתא דאשייתא לא ינוכה מהשומא כלל דאגב ביתא לא חשיב

לאינשי להיזק, ומ"מ חשיב ליה חסר מעט. ולפי"ז גם זה ל"ק, דכיון

דנריך לשלם לו והיה שלו ולא ינוכה לו החסרון דשחוריתא דאשייתא,

נחשב לזה חסר מעט משלו, ולכן מיסתבר דגם בקרקע שייך אומן

קונה בשבח קרקע:

בבא קמא דף צט הלכות אומנים סימן שו

תלז

קצות החושן

קצות החושן

בע"כ תו לית ליה בשבחה כלום וכמו ליה למלוה במשכון דאפי' בע"כ מסלקו, וא"כ אפי' חש"ו יוכל לסלק דמי שכירות ואין צריך דעתן כיון דהוא אפי' בע"כ, וכמו שיוכל לסלק בע"כ אפי' לחש"ו היכא שקנו משכון, דנראה כמו שקומין בשבחה כן נמי אית להו דינא דבע"כ קונה משכון ואפי' מלתא דפשיטא שיוכל לסלק חובס אפי' בע"כ, וכל זה נראה ברור.

ובש"ך [סק"ג] כתב ז"ל בש"ג [ב"ק ל"ה ע"א מדפי הרי"ק] כתב

וה"ה אם נגנב או נאבד הכלי ממנו לאחר שעשאו והשביחו, דלהרמב"ם וסייעתו יתחייב בדמי הכלי ושכחו ללא קנאו בשבחה ולדברי ר"י וסייעתו לא יתחייב רק בדמי עזים, וכי היכא דפליגי בהני מלאכות ה"ה לכל שאר מיני מלאכות, ונראה דפלוגוטייהו הו' כשלא קיבל עדיין האומן דמי שכירות דאלו קיבל דמי שכירותו ליכא למ"ד שיתחייב להחזיר דמי השכירות כשקלקל עכ"ל, ודבריו נכונים רק במ"ש בסוף דמי השכירות כ"ל שהוא ט"ס וז"ל דמי (השוה) [השדה] עכ"ל הש"ך. ולפי מ"ש היכא שקיבל דמי שכירות לכ"ע האומן חייב כשהזיקו, דאפי' למ"ד אומן קונה בשבחה (אבל) לאחר שפרע לו שכירותו הך שבחה ממילא דבעה"ב, וכמ"ש הרא"ש להדיא פ' הגזול [סי' י"ד] בהא דאמר רב אסי אומן קונה בשבחה כלי וכל השבחה שלו עד שיתן לו שכרו. אלא דש"ג קאי בגניבה ואבידה שכתב וה"ה אם נגנב או נאבד לאחר שעשאו והשביחו דלהרמב"ם וסייעתו יתחייב בדמי הכלי ושכחו, ולוה הוא שכתב לאחר שקיבל דמי שכירותו ליכא למ"ד שיתחייב בדמי השידה אבל אם הזיק אדרכה בזה שקיבל לכ"ע חייב בדמי כלי ושכחו וכמ"ש.

אומנים לפענ"ד נראה דגם בגניבה ואבידה חייב אפי' אחר שקיבל דמי שכירותו, דכיון דאומן דהו' ש"ש לאו משום הנאה דתפיס ליה לאגריה אלא משום דשוכר הו' ש"ש וכמ"ש הש"ך בסק"א, וא"כ לעולם הו' ש"ש אפי' אחר שקיבל שכירותו כיון דכבר קיבל הנאה מזה החפץ עד שיאמר לו טול את שלך דאז כלתה שמירתו, אבל כל זמן שלא אמר לו טול את שלך אפי' קיבל דמי שכירותו עדיין ש"ש הוא עליו, וכמו במלוה על המשכון דהו' ש"ש אפי' אחר שפרעו כל זמן שלא החזיר לו משכונו ואמר לו בוא למחר, וכה"ג נמי באומן דש"ש הוא אפי' אחר שפרעו ועמ"ש בס"י ע"ב סק"ד. ולפי"ז למ"ד אומן קונה בשבחה היכא דנגנב או נאבד קודם שפרעו פטור מדמי שבחה כיון דאפי' הזיקו פטור, אבל אחר שפרעו וקבע לו זמן בכדי שיטול את שלו דעדיין ש"ש הוא עליו וכמ"ש ואם נגנב או נאבד חייב לפרוע דמי כלי ושכחו. אלא דאפשר לומר כיון דקודם שפרעו הו' שבחה לאומן א"כ מעולם לא נעשה ש"ש על השבחה, דהא דחייב בכלי אחר שפרעו היינו משום הנאה פרוטה דהיה לו בתחלה אבל בשבחה דבתחלה לא נעשה שומר כיון דאפי' הזיקו פטור ואחר שפרעו כלתה הנאה זו, ומש"ה ראוי שיפטור בגניבה על השבחה בין קודם שפרעו בין אחר שפרעו, אלא שהיה צריך להחזיר דמי השכירות דלענין זה נעשה שומר גם על השבחה שיתחייב בגניבה ואבידה נגד דמי השכירות דהיינו להפסיד השכירות, וא"כ אפי' אחר שפרע צריך להחזיר השכירות כשנגנב או נאבד, ועדיין צ"ע:

ז"ל ואע"פ שקונה אותו למקצת דברים שאינו נעשה מטלטלין אלא בניו אפי' הו' אלא שומרי שטר והם אמרו אומן קונה בשבחה כלי ומקדשין בו האשה ואינו אלא ש"ש עכ"ל, ומבואר דאינו לוקח אלא לקדושי אשה ולכל תלין ולהזיקו אפי' שבחו עולה יותר מדמי שכירותו, וזוה הוא דיותר קונה מצע"ח במשכון שאינו אלא כדמי חובו אבל באיכות הקנין אינו יותר מצע"ח במשכון שאינו לוקח גמור וכמ"ש. **איברא דאיכא למידק בדברי**

הרמב"ן והריטב"א במ"ש דכל האומנין שומרי שטר ואינו קונה לאונסין ש"מ דאינו קנין גמור, דהא לפי מ"ש קנין שקונה אומן בשבחה כלי אינו אלא בשבחה ולא בגוף הכלי וכמ"ש בשם תה"ד, וא"כ הא דתנן כל האומנין ש"ש לחייבו בגניבה ואבידה ע"כ אינו אלא בגוף הכלי דהא בשבחה אפי' הזיקו בידים פטור, וכיון דלא מיירי אלא מגוף הכלי א"כ מאי ראייה מיימי מכל האומנין ש"ש דאומן אינו קונה בשבחה לענין אונסין, וצ"ע. ואפשר דמפרשי כל האומנין ש"ש דמיירי בין בכלי בין בשבחה אלא דשבחה הו' ש"ש שאם נגנב או נאבד מפסיד שכרו, וכהאי דמלוה על המשכון ש"ש למאן דפסק כרבה דלית ליה פרוטה דרב יוסף דהא דתנן ש"ש היינו בכדי חובו להפסיד חובו, משום דה"ל כאלו פי' שאם יגנב או יאבד מפסיד חובו וכמבואר בתוס' בסוגיא דקתא דמגלא [ב"מ פ"ב ע"א ד"ה ימא], א"כ ה"ה כל האומנין ש"ש דמיירי בכל הכלי בין בשבחה בין בגוף הכלי ה"ל ש"ש בשבחה דמפסיד דמי שכירותו, אבל מה ששואר שבחו יותר מדמי שכירותו אין צריך לשלם מציטו, אבל כשנאנס הכלי צריך בעה"ב לשלם לו שכרו כיון דלא קני לאונסין.

ודע דכל מה שקונה אומן בשבחה אינו אלא עד דפרע לו דמי שכירותו אבל מתי פרע דמי שוב אין לו לאומן בשבחה כלום וממילא שבחה דבעה"ב, וכמו במלוה על המשכון מתי פרע ליה זוזי דהלוואה אפי' בע"כ שוב אין למלוה במשכון כלום וא"כ ה"נ וכמ"ש בתה"ד בשם האשר"י וכל השבחה שלו עד שיתן לו שכרו, וא"כ שוב אין לו לאומן בשבחה וכי מזיק ליה אח"כ צריך שיפרענו כמו הזיקו אחר. ונראה דה"ה אם התנדב האומן לתקן לו כלי בחנם דליכא דמי שכירות א"כ הרי מעולם לא קנה בשבחה כלום, כיון דאין לו בשבחה עד שיתן לו דמיו וזה שהתנדב בחנם הרי כאלו כבר נתקבל דמיו, ואין לו כח לקדש בו אשה וכן בהזיקו חייב, כיון דליכא דמי שכירות ממילא לא קנה בשבחה, כיון דאינו לוקח גמור אלא מקצת קנין עד שיפרע לו דמיו וזה כבר קיבל דמיו וה"ל כאומר התקבלתי. וכן אומן שמתקן בדמי שכירות ובעה"ב פורע לו דמיו אפי' בע"כ ממילא שבחה דבעה"ב, דאין צריך קנין חדש מן האומן לבעה"ב כמו בלוה שיוכל לפרוע בע"כ למלוה דמי משכונו, וכל זה ברור.

ובזה יתיישב מה שהקשה בס' פני יהושע פ' (כל) [המציא] הגט בהא דתנן [כ"ב ע"ב] הכל כשרין לכתוב את הגט אפי' חרש שוטה וקטן, והקשה למ"ד אומן קונה בשבחה כלי והני לא ידעי לאקנויי ע"ש. ולפי מ"ש דאומן בשבחה אינו קונה קנין גמור אלא מקצת קנין לקדושי אשה ולהזיקו עד שיפרע לו דמיו אבל מתי פרע דמיו אפי'

נתיבות המשפט

משפט האורים - ביאורים

פועל, אבל אם הנזמר והסמנין הן של בעה"ב וצ"ע אגר ידיה הוא דשקיל, לכ"ע אין האומן קונה בשבחה כלי, כמבואר בב"ק צ"ט ע"א [הדיא ע"ש]:

(ה) נתן צמר לצבע. עש"ך ס"ק ד' עד הנותן לו דמי אמרו ושכחו וכו'. וא"כ לפי מ"ש הש"ך בס"ק ג' הו' ספיקא דדינא ואינו נותן לו רק דמי אמרו. אמנם זה דוקא שהסמנין של קצות החושן נתיבות המשפט <הוספות מכת"י> ג' / הלך, אריה לרב בן יוסף הכהן - לורברבוים, יעקב בן יעקב משה [עמוד 443] תר"ת אוצר החכמה

דברי סופרים

סימן קיז

צלם שצילם בחתונה אירוע חריג

שאלה

בחתונה שנערכה באולם שמחות, קרסה לפתע רצפת האולם ואורחים רבים נפלו וניזוקו. צלם הוידאו שנשכר כדי להסריט את מהלך החתונה, המשיך להסריט גם את האירוע הזה. לאחר מכן מיהר הצלם למכור לרשתות השידור במחיר עתק את הסרט שמתעד את האסון שקרה.

כעבור זמן תובעים ממנו המחותנים את התשלום שקיבל עבור הסרט הנ"ל, כי לטענתם, מאחר והם שכרו אותו לצלם במשך כל שעות החתונה, לפיכך הסרט הנ"ל שייך רק להם. ואילו הצלם טוען לעומתם, שכרתם אותי לצלם חתונה ולא לצלם התמוטטות רצפה. ^{אין חיוב} הדין עם מי?

תשובה

א. הסרט הנ"ל שייך לצלם בלבד.

מקורות

1. מבואר בגמ' ב"ק (צח:) שאם בעה"ב נתן לאומן כלי לתקנו ולאחר שהאומן תקנו הוא שברו, שנחלקו בזה אמוראים האם אומן קונה בשבח כלי, ולכן כל הכלי המתקן נעשה שלו (לדעת רב יונתן) או עכ"פ כנגד השבח שהשביח בו האומן (רש"י), והוא ישלם לבעה"ב רק כמה שהחפץ היה שווה בזמן שקיבלו לתיקון, ועיין בקצות (סי' שו"ס"ק ב) ובנתיבות שם. או שאין אומן קונה בשבח כלי, והכלי נשאר בבעלות של הבעלים הקודמים, ולכן האומן ישלם לבעה"ב רק כמה שהיה החפץ שווה בזמן ששברו, וע"ש בגמ' ובשו"ע (סי' שו"ב) ובמפרשי השו"ע שם.

מהגמ' הנ"ל הוכיח בתשו' מהר"א ששון שהובאו דבריו בקצות (סי' שלט"ס"ק ג), שאם האומן עושה מלאכה בחומר גלם השייך לו, לכו"ע נחשב הדבר בגדר של מכר

מקורות

ולא של שכירות פועלים. מכיון שנחשב הדבר שהאומן מוכר לבעה"ב שהזמין אצלו את המלאכה, חפץ השייך לאומן עצמו, אלא שבעה"ב מחוייב לקנות ממנו את החפץ הזה מדינא דגרמי. חיוב הבעה"ב לקנות מהאומן, קיים בכל מקרה שבו עלול להגרם לאומן הפסד ממוני אם בעה"ב לא יקנה זאת ממנו, מכיון שע"פ דיבורו של בעה"ב עשה לו האומן חפץ זה, כדברי תשו' הרא"ש שנפסקו בשו"ע חו"מ (סי' שלג, ח), וע"ש. ומשמע מסתימת דברי הקצות שהוא מסכים לדינא עם תשו' מהר"א ששון הנ"ל, וכן הביאו בחידושי רע"א על השו"ע (סי' שלט, ס"ק ז) ובפ"ת שם (ס"ק ד). אמנם מדברי הנתיבות (סי' שלג ס"ק טז) ומהחזו"א ב"ק (סי' כג ס"ק לה) משמע שסוברים אחרת וע"ש.

לפיכך בנידון דנן שהאומן מצלם ומסריט בחתונה על גבי סרט השייך לו, א"כ אין לבעלי השמחה בעלות על הסרט הנ"ל כל זמן שהצלם לא מכר להם אותו. לפיכך אע"פ שהצלם התחייב למכור להם את הסרט של החתונה, בכל זאת בנידון דנן יכול הצלם לומר להם, שהוא התחייב למכור להם הסרטה של מהלך החתונה ולא של אירוע חריג שאינו קשור לחתונה עצמה, וששני הצדדים לא חשבו על כך מראש, א"כ נחשב הדבר כ"פנים חדשות", ואפילו שיש עדיין מקום לדון בסברא זו, אולם מכיון שהסרט עדיין שייך לו והוא מוחזק בו, לכן הדין עמו ואי אפשר להוציא ממנו את הכסף שקיבל מרשתות השידור עבור הסרט הנ"ל שהוא מכר להם.

ובפרט שבנידון דנן הצלם מוכן למכור גם לבעלי השמחה שיכפול מהסרט הנ"ל כפי שהתחייב להם, רק הוא שומר לעצמו את הבעלות על הסרט הראשון, מכיון שהוא נעשה בחומרים השייכים לו.

עיסה בלא מים ומלח דעל כרחך צריך לתת מים ומלח, הרי זה דומה לאותו נדון דכשות:

סימן ה

בדין אדם המזיק שחייב בין באונס בין בשוגג, כתבו התוס' בפרק המניח דף כ"ז ובפרק האומנין דהיינו דוקא באונס שהוא דומה לאבידה, אבל נתקל הוי כעין גנבה ופטור ביה אדם המזיק, והוכיחו כן מההיא דפרק הגוזל גבי טבח אומן שקלקל דפטור בחנם, פריך עלה תלמודא מהברייתא דקתני נתן בהמה לטבח ונבלה חייב מפני שהוא כנושא שכר, אלמא דס"ד דמקשה דאפילו בחנם חייב מפני שהוא דומה לאבידה, ומשני לה אימא מפני שהוא נושא שכר, אבל בחנם פטור מפני שהוא דומה לגנבה, ואדם המזיק פטור באונס שהוא כעין גנבה עכ"ד. אבל מפני רש"י שם בפרק הגוזל נראה דס"ד דמקשה דהיה רוצה לחייבו אפילו בחנם לאו משום אדם המזיק הוי, אלא משום דס"ל דטבח אומן שקלקל פושע הוא, והכי קאמר הרי זה חייב כמו נושא שכר, אבל דין אדם המזיק לא שייך בזה כיון שעליו מוטל להתעסק בדבר, וכ"כ בתוס' רבינו פרץ ז"ל שם בשם ריב"א ז"ל, אשר נראה מזה דכל דעושה ברשות, אף דבעלמא ראוי לחייבו משום מזיק, כה"ג אין ראוי לחייבו אם לא היכא דפשע:

ופשטא דשמעתין התם מוכח הכי, דאמרינן התם לעיל מינה, אמר שמואל טבח אומן שקלקל חייב לשלם מזיק הוא פושע הוא, ופריך למה לי למימר מזיק הוא פושע הוא, ומשני אי אמר מזיק הוא הוה אמינא ה"מ בשכר אבל בחנם לא קמ"ל פושע הוא. ופירש רש"י ז"ל ה"מ דקא עביד בשכר דמזיק חייב באונסין דאדם מועד לעולם,

דפטור השף מטבע ס"ל דפסלתו מלכות לא הוי כנסדק, דאי הוי כנסדק א"כ כ"ש שף כו'. ולפי סברת המרדכי אינו כן דשף עדיף מנפסל, דשף אפשר לתקנו על ידי שכר שיתן לצורף, ונפסל אי אפשר לתקנו. ולפי סברת התוס' נראה דצ"ל כמו שכתבתי, דהא דלא חשיב נזק ניכר ה"ד במטבע, אבל בשכר כלי כסף הוי נזק גמור, ועיין בש"ך סי' שפ"ו ס"ק ז':

ועל מה שכתבתי לעיל משם התוס' דהיכא דנהנה ממנו על ידי חבירו אין צריך לשלם דמי מה שנהנה, ראיתי בירושלמי פ"ב דמ"ש גבי מתני' דזה הכלל כל ששבחו ניכר השבח לפי חשבון, אר"י והוא שהותיר מדה אבל לא הותיר מדה השבח לשני, וקאמר עוד מתני' פליגא על ר' יוחנן, האשה ששאלה מים ומלח לעיסתה הרי הוא כרגלי שתיהן, א"ר בא תחומין עשו למדת הדין ע"כ. ונראה לי דמה שאמרו תחומין עשו למדת הדין, כיונו למה שאמרו בפרק בתרא דביצה אפירכא דליבטיל מים ומלח לגבי עיסה, א"ר אבא הרי שנתערב לו קב חטים בעשרה קבין של חבירו יאכל הלה וחדי דמידי דטעמיה משום חיובא דממונא לא בטיל, ומדמדמי מים ומלח בעיסה דליכא הותיר מדה, לחטין בחטין דאיכא הותיר מדה, משמע דאם נתערב מים ומלח של ראובן בעיסתו של שמעון השבח לפי חשבון, ולא מצי למימר שמעון לית לך גבאי ולא מידי, כיון דטעמו ניכר והשביח וג"כ הקמח שלו היה עומד לכך והרי זה נהנה בודאי. ומקום יש לומר דכל כה"ג כ"ע יודו, והא דאצטריכו בפרק המפקיד גבי עובדא דכשותא הנז"ל לחייבו משום דקא משתרשי ליה הכשות שלו, היינו משום דהתם בשיכרא אינו עומד לתת בו כשות ומצי לעשות שיכרא בלא כשות, אבל מידי דאי אפשר לעשותו בלאו הכי, כגון

ושיברה שכתב הנ"י עצמו שם דלר' יהודה ש"ח פטור מדינא, וכן קשה מההיא דאמרינן בפרק הגוזל דף צ"ט דטבח אומן שקלקל דבחנם פטור, ואין לומר דהוי אונס גמור, דא"כ קשה אמאי בשכר חייב. וע"כ נראה דס"ל דכל שהוא מתעסק ברשות אפילו הזיק מכחו פטור כל שלא פשע כמ"ש לעיל משם ריב"א ז"ל. הן אמת דצריך להבין דמסוגיין דפרק המניה דף ל"ב גבי מאי דבעי תלמודא התם המזיק את אשתו בתשמיש המטה מהו, כיון דברשות קעביד פטור, או דילמא איבעי ליה לעיוני, ואמר תלמודא דחייב כיון דאיהו עביד מעשה ע"כ, משמע מזה דאף במתעסק ברשות כיון דע"י נעשה המעשה בלבד חייב. ולהיא דטבח אומן שקלקל היה אפשר לומר דאיירי דע"י שפירכס הבהמה נעשה ג"כ ההיזק. אבל ליישב ג"כ ההיא דהמעביר חבית ממקום למקום דסוף האומנין, צ"ל דגבי מזיק את אשתו כיון דיש לו הנאה חשיב כנושא שכר, ומשום הכי חייב אף דמתעסק ברשות:

סימן ו

המעיד שקר מחמת אונס אי מחייב לשלם. ראיתי מ"ש מר לחייב למעידים שקר מחמת אונס משום דעקימת שפתיו היא מעשה עכ"ד. ולע"ד זה אינו, דמראה דינר לשולחני יוכיח דאם הוא אומן פטור משום דאנוס הוא, וכ"כ בהראה ממון חבירו לאנס ע"י שאנסוהו שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות חובל פרק ח' וז"ל, אבל אם אנסוהו כותים או ישראל אנס להראות והראה הרי זה פטור מן התשלומין אלא אם כן נשא ונתן ביד עכ"ל, ולא אמרינן על פי דבורו קלייה. וכן כתב הרמב"ן ז"ל במלחמות בפרק הגוזל בתרא דכל הגורם להפסיד ממון חבירו אם

ומדקרי ליה מזיק לחייבו הוה אמינא דבעושה בשכר קאמר, קמ"ל פושע הוא ואפילו בחנם חייב דחשיב פשיעה, אלמא דמדין אדם המזיק לא הוה חייב כל שעושה בחנם, ומש"ה איצטריך לומר פושע הוא, דאל"כ אמאי לא אמר שמואל טבח אומן שקלקל אפילו בחנם חייב מ"ט מזיק הוא, אלא נראה דבכה"ג שעושה ברשות אין לחייבו מדין מזיק אא"כ פשע דאז נקרא מזיק, ומש"ה הוצרך לומר פושע הוא. (א"ה ועיי' מ"ש הרמב"ן באו דבריו בשיטה מקובצת בפרק האומנין בסוגיין דהמעביר חבית ממקום למקום, ובמלחמות ריש פרק המניה, אשר נראה דאפילו באונסין גמורין ס"ל דחייב, והרמב"ם בפ"ו מהלכות חובל ס"ל כהתוס', אלא שמחלק דהיינו כשהזיק שלא ברשות, אבל ברשות או שניהן ברשות או שלא ברשות, כל שלא כיון להזיק פטור, וזה נראה הפך סברת התוס', וגם צ"ל דמה יענה לההיא דשנים שישנו כאחד שאם הזיקו זה את זה חייב כמ"ש בפ"א, וגם לפי צריך לומר דההיא דנפל מן הגג ברוח שאינה מצויה דאיירי בגג שאינו שלו וק"ל):

וראיתי בנ"י בסוגיין דנשברה כדו דנחלקו בנתקל אם הוא פושע או לא שכתב ז"ל, ור' יהודה סבר נתקל לאו פושע הוא, ואע"ג דלא אניס ממש אונס גמור, כיון דלא פשע פטור, ומדנקט האי לישנא דמשמע ולא אונס גמור, שמעינן דכי פליגי בדאזיק בשעת נפילה, לאו בדאזיק מכחו פליגי, דא"כ לכ"ע ליכא מאן דפטור דהא בהדיא רבי רחמנא אונס כרצון לחיובא, אלא מיירי דהכא דקא אזיל ניזק פגע בהו והוחלק במים דרך נפילתן, דלאו מכח הליכתן איתזק אלא מכח הלוכו על גביהם עכ"ל. ולכאורה קשה לי על דבריו דא"כ מה יענה לסוגיין דס"פ האומנין דהמעביר חבית ממקום למקום ונתקל